

Only Planet - Zeven natuurlijke routes naar een hoopvolle toekomst

Recensie

Tim van Hattum, 2022. Only Planet. Klimaatgids voor de 21^e eeuw. Zeven natuurlijke routes naar een hoopvolle toekomst voor onze planeet. Bertram+De Leeuw Uitgevers. ISBN 9789461563033. 286 pp.

Door Paul Vertegaal

De mooie 'reisgids' naar een groene aarde, Only Planet, van Tim van Hattum ligt sinds een half jaar in de winkels en is nu al aan een derde druk toe. Een goede reden om eens door een klimaatbufferbril (en breder) naar dit opmerkelijke boek te kijken.

Tim van Hattum is een oude bekende van de Nederlandse natuurorganisaties die met het concept 'natuurlijke klimaatbuffers' werken aan oplossingen tegen de klimaatcrisis en aan herstel van de biodiversiteit. Van Hattum is programmaleider Klimaat en onderzoeker bij Wageningen University & Research en was jarenlang actief binnen het programma Building with Nature van Ecoshape, een soort bedrijvenvariant van de Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers. Vanuit WUR/WENR was Tim eerder betrokken bij het inventariseren en evalueren van natuurlijke klimaatbuffers en 'meekoppel' projecten op het raakvlak van natuur en klimaatadaptatie. En heel recent is hij een van de initiatiefnemers van het door al deze ervaringen gedragen WUR-project Nederland 2120, de inmiddels zeer breed bekende schets van hoe een 'nature-based' Nederland er over een eeuw uit zou kunnen zien. De visualisatie van groene klimaatoplossingen bleek dan weer de welkome rode draad in een vorig jaar gehonoreerde miljoenenaanvraag van NGO's, onderzoekers, natuurbeheerders en overheden uit het Nationaal Groeifonds op dit gebied: 'NL2120, het groene verdienvermogen'. Daarin kwamen Van Hattum en de klimaatbuffercoalitie elkaar alweer tegen want ook het programma natuurlijke klimaatbuffers vindt daarin binnenkort een doorstart.

Van Hattum blijft maar doorpakken, nu dus met een boek. De onverwacht massale media-aandacht voor Nederland 2120 maakte Tim er van bewust dat 'veel mensen snakken naar een hoopvol

toekomstperspectief'. Die boodschap kreeg hij mee van de basisschoolscholieren in de klassen van zijn twee kinderen en de vele duizenden luisteraars, kijkers en lezers van zijn inmiddels 58 optredens, lezingen en interviews over het thema. Er moest een gids komen, vond hij, dat niet voor de zoveelste keer eens de onvermijdelijke ondergang van de aarde beschreef, maar 'een oplossingsgericht verhaal over de toekomst, niet alleen voor Nederland, maar voor onze planeet. De enige die we hebben.'

Tim had nog nooit een boek geschreven. Dus hij volgde een stoomcursus schrijven en trok zich terug op vele schrijfweekenden, met permissie van partner en kinderen. Twee jaar later, net op tijd voor sinterklaas en de kerstinkopen lag De klimaatgids voor de 21ste eeuw in de winkels.

Nederland 2120

Wat een prettig leesbaar boek is het geworden! Van Hattum heeft onmiskenbaar talent. 'Pageturner' is teveel gezegd, maar hij heeft toch wel zo'n onderhoudende stijl dat het hem lukte om mij zo'n serieus non-fictie boek steeds weer te doen oppakken en me dan een half of heel uurtje in zijn web gevangen te houden. Ook als ik eigenlijk meer behoefte had aan ontspanningslectuur, want het leest als een trein. Niet alleen door het taalgebruik en de afwisseling van hoofdlijnen en kernboodschappen met talloze voorbeelden en anekdotes, maar juist ook door het optimistische karakter van het boek.

Van het begin tot het eind slaagt Tim erin om te laten zien dat we inmiddels genoeg weten en genoeg hebben uitgeprobeerd om de klimaat- en biodiversiteitscrisis te bezweren. De kennis is er, stelt Tim, en er zijn steeds meer mensen en instituties die willen. Hij laat echt zien dat de mooie kaart die hij met zijn WUR-collega's eind 2019 maakte van het een duurzaam en nature-based Nederland 2120, niet alleen een droombeeld is, maar een uitvoerbaar perspectief. Voor wie het vooral vanuit die invalshoek wil lezen: hoofdstuk 12 uit dit boek gaf mij de beste toelichting op die veelgeprezen kaart.

Natuurlijke klimaatbuffers

Hij beschrijft veel van die honderden duurzame initiatieven en experimenten, nationaal en wereldwijd, die bijdragen aan zowel het herstel van de biodiversiteit als het aanpassen aan en het voorkómen van verdere klimaatverandering. Met grote nadruk op nature-based solutions waaronder natuurlijke klimaatbuffers. Omdat mijn eigen werkervaring daar lang heeft gelegen, zie ik natuurlijk dat Tim ons nóg meer hoop had kunnen brengen door niet alleen die mooie cases van de Leuvenumse Beek en De Onlanden bij Groningen te beschrijven, die echt bewezen hebben spectaculair bij te dragen aan de strijd tegen zowel de klimaat- als de biodiversiteitscrisis. Hij had wat mij betreft mogen vermelden dat de gezamenlijke natuurorganisaties inmiddels betrokken zijn bij zo'n 140 vergelijkbare grotere en kleinere projecten, opgeteld al rond de 70.000 hectare. En dat het niet alleen lullen is over natuurlijke oplossingen maar dat het met poetsen ook aardig lukt om de ondertitel van het klimaatbufferprogramma uit 2017 te realiseren: 'van pilot tot mainstream'. Ook buiten Nederland: het samenwerkingsverband van Europese natuurbeheerders heeft het concept al enkele jaren overgenomen, met naast factsheets van klimaatbuffers in Nederland ook voorbeelden uit Ierland, Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en België op eurosites.org.

En in Duitsland startte de Bundesregierung begin eind maart 2023 een 'Aktionsprogramm Natürlicher Klimaschutz', 100% nature-based en met een financiering van maar liefst 4 miljard euro. Dat laatste tip ik Tim hierbij voor de volgende druk van Only Planet, toen hij aan zijn eerste en tweede druk werkte kon hij dat nog niet weten.

Sociaal en economisch

Maar 'Only Planet' zit vól met vele andere voorbeelden van op klimaatverandering gerichte nature-based solutions, zoals het enorme Tree Shelter Project in China en een, ook in ambitie, vergelijkbare aanpak van woestijnuitbreiding in de Sahel met een 'grote groene muur'. Belangrijk is ook dat de schrijver zich realiseerde dat de beschikbaarheid van vele wegen naar een groenere en minder opgewarmde wereld, hoe uitgetest en klaar voor opschaling ook, alléén niet genoeg is. Van Hattum wilde de lezers perse laten zien wat er nog meer nodig is om daadwerkelijk in de buurt van die stip op de horizon te komen. Het moet economisch inpasbaar zijn, het moet ook uitvoerbaar zijn door armlastige consumenten en door landen met een lager BNP dan ons eigen rijke Nederland. En er moeten vele barrières worden overwonnen bij CEO's en politici die korte termijn en eigen belang graag voorrang geven boven die duurzame toekomst voor onze kinderen en kindskinderen. Het is echt heel sterk dat Tim daar diep op in gaat in zijn boek. Van de zeven wegen naar de duurzame toekomst zijn er twee expliciet gericht op sociale en economische trajecten.

Onderbouwing

Met zo'n breed palet met zoveel voorbeelden is er altijd wel iets dat vragen oproept. Toch worden bijna alle oprispingen en tegenwerpingen die al lezend in mij opkwamen, zo niet getackeld, dan toch in elk geval door Tim onderkend en direct van weerwoord of een oproep voor verdere innovatie voorzien. Daarbij levert Tim heel wat bronnen en verwijst daarnaar met een uitgebreid notenapparaat. Toch miste ik ze af en toe bij enkele forse claims. Zoals bij de stelling 'hoe diverser de natuur, hoe veerkrachtiger en dus hoe beter de natuur tegen een stootje kan'. Dit duikt in het boek op een aantal plaatsen op, maar ik heb decennia geleden in het onder ecologen beroemde discours hierover geleerd dat daarbij interne stabiliteit (koralen, tropisch regenwoud) niet verward moet worden met externe stabiliteit (tegen een stootje kunnen). Of waar is bijvoorbeeld de onderbouwing van Tims stelling dat 'angst en gebrek aan vertrouwen' zouden aanzetten aan tot korte-termijn denken? Zou dat niet net zo goed het gevolg kunnen zijn van 'hebzucht' en de korte zittingstermijnen van politici, die dan koste wat kost willen scoren? O, verder lezen, waant op andere plaatsen in het boek verwijst Van Hattum dan toch weer wél naar zulke andere belangrijke remmende factoren op weg naar een mooie groene wereld.

Al met al, met iets minder illustratie maakt Tim zijn kernboodschap volgens mij robuuster en het boek wat minder kwetsbaar voor daarvan afleidende kritiek. En, eerlijk is eerlijk, hoe prettig het ook leest, toen ik op twee derde van het boek was werd ik ook wel een beetje moe van de informatiedichtheid. Het is echt een prestatie van formaat dat de schrijver dit allemaal op een rijtje heeft kunnen zetten, maar toen ik zover was kreeg ik ineens een sterke behoefte aan een *light* versie, een samenvatting.

Tovenaars en profeten

Tenslotte: ik raakte op den duur ook wel de 'groene draad' van de nature-based solutions een beetje kwijt. Ergens halverwege leek het alsof Van Hattum zich realiseerde dat hij bij de WUR werkt, waar niet alleen volkoren ecologen en Gaia-filosofen werken, maar ook aanhangers van de hardcore 'technofix' (en alles ertussen). Tim noemt ze profeten en tovenaars, zoals de door hem bewonderde Charles Mann die twee stromingen noemt. Net als Mann wil Van Hattum daar niet tussen kiezen, hij pleit voor de 'co-creatie van tovenaars en profeten'. Hij roept vertegenwoordigers van beide stromingen op geen tijd te verliezen aan een principiële richtingstrijd en in plaats daarvan elkaar te inspireren.

Toch kom ik vooral in de hoofdstukken over de routes 3 (Het blauwe goud) en 4 (De nieuwe groene revolutie) ook veel oplossingen tegen die ik helemaal niet nature-based vind. Ik herken die lijn niet in pleidooien voor druppelirrigatie, een grotere rol voor 'smartphone-kennis' bij arme boeren of het genetisch opkrikken van de fotosynthese van voedselgewassen, waarbij de grotere vragen zoals 'welk gewas past het best bij dit klimaat?' niet gesteld worden. En wat is er eigenlijk nature-based aan het Rotterdamse Waterplein, dat als voorbeeld wordt gegeven van de stad als spons? Natuurlijk, techniek blijft ons helpen waar het de natuur niet meer lukt om al die miljarden mensen te voeden of te beschermen. Maar hoewel Tim er ook tegen waarschuwt sluipt er in zijn voorbeelden af en toe iets door waar ik toch vooral weer de grote jongens van de grote multinationals zie opduiken die er vooral aan verdienen en menig nadelig neveneffect 'voor lief nemen'. Met als risico dat die ons weer verder meeslepen door de 'wet tot behoud van ellende' van de ir. Hans Peters, de Twentse milieukundige avant la lettre die daar al in 1973 een prachtig boek over schreef.

Engelse versie

Afijn, Tim heeft zijn boek natuurlijk niet alleen voor mij geschreven! Het is prima dat hij laat zien dat het barst van de oplossingen tegen een verder veranderend klimaat en de vershraling van de biodiversiteit. Dat die niet altijd direct bij elkaar passen is niet erg, uit de bepleite co-creatie kan nog veel meerwaarde komen. Dat is zeker een oproep aan een belangrijke doelgroep van universitair onderzoeker Van Hattum, jonge mensen die gaan voor een duurzame toekomst. Only Planet is voor hen een geweldig studieboek.

Het is prachtig dat dit boek al aan een derde druk toe is. Wat mij betreft wordt de vierde druk iets compacter dus, maar dan ook direct vertaald in zeker het Engels. Want aan zo'n mooi hoopvolle en concrete richtingwijzer is niet alleen in ons kleine Nederland behoefte.